

BIBLIOGRAFIA

A. ŹRÓDŁA

I. Źródła archiwalne

1. Archiwum Muzeum Stutthof (AMSt.):
Zespoły: Konzentrationslager Stutthof
Akta wydziałów: Adiutantura
Polityczny
Obóz
Gospodarka
Lekarz obozu
Załoga wartownicza
DAW, SS Bauleitung, Werdershof
Relacje i wspomnienia byłych więźniów, t. I—XVI
Dokumentacja byłych więźniów Stutthofu
Archiwum mikrofilmów, 1—300
Zbiory „Z”, akta różne.
2. Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce (AGKBZHWP):
Zespół: Konzentrationslager Stutthof
Dział Dokumentacji Mechanicznej, mikrofilmy, M-1092
fotokopie (DC)
Akta wydziału badawczo-dokumentacyjnego (bd)
Akta procesu R. Hildebrandta, BSA 4—6
Akta procesu J. Paulusa i innych, SSK Gd. 418—422
Akta procesu T. Meyera i innych, SO Gd. 75—81
Akta procesu N. Dirnberga i innych, SO Gd. 83—85
Akta procesu A. Kniffke i innych, SO Gd. 37a
Akta procesu H. Kartzke, SO Gd. 65
Akta procesu G. Thaisa, SO Gd. 107
Akta procesu H. Jacobiego, SOT 181—182
Akta procesu H. Bielawy, SW Gd. 13.
3. Archiwum Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Gdańsku (AOKBZHwGd.):
Materiały dochodzeniowe dotyczące zbrodni popełnionych w Stutthofie, w Piaśnicy, na terenie powiatu starogardzkiego.
4. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Gdańsku (WAP Gd.):
Zespoły: Gauleitung Danzig
Senat der Freien Stadt Danzig 1920—1939.
5. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Bydgoszczy (WAP B):
Zespoły: Lager — Lebrechtsdorf 1940—1942
Umwanderzentralstelle Danzig 1941—1942 (UWZ Danzig).
6. Archiwum KW PZPR w Gdańsku
Stenogram procesu A. Forstera, 49/IV/4—11.
7. Archiwum Biura Informacji i Poszukiwań Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża w Warszawie
Karty Holleritha z obozu Stutthof.

II. Wydawnictwa źródłowe. Publikacje
o charakterze źródłowym

- Best W., *Die deutsche Polizei*, Berlin 1940.
- Blumental N., *Obozy, [w:] Dokumenty i materiały do dziejów okupacji niemieckiej w Polsce, Łódź 1946.*
- Cieplewicz M., Zgórnjak M., *Przygotowania niemieckie do agresji na Polskę w 1939 r. w świetle sprawozdań oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego, opracowali [...], Wrocław 1969.*
- D'Alquen G., *Die SS Geschichte. Aufgabe und Organisation der Schutzstaffel der NSDAP*, Berlin 1939.
- Datner Sz., *55 dni Wehrmachtu w Polsce. 1 IX—25 X 1939*, Warszawa 1967.
- Dienstalterliste der Schutzstaffel der NSDAP. Stand vom 1 Dezember 1937*, Berlin 1937.
- Dreas W., *Powiat bydgoski oskarża*, Bydgoszcz 1946.
- Eksterminacja Żydów na ziemiach polskich w okresie okupacji hitlerowskiej. Zbiór dokumentów*, Warszawa 1957.
- Esman T., Jastrzębski W., *Pierwsze miesiące okupacji hitlerowskiej w Bydgoszczy w świetle źródeł niemieckich*, Bydgoszcz 1967.
- Faschismus — Getto — Massenmord*, Berlin 1961.
- Flisowski Z., *Westerplatte*, zebrał i opracował [...], Warszawa 1974.
- Forster A., *Das nationalsozialistische Gewissen in Danzig*, Danzig 1936.
- Gimnazjum Polskie Macierzy Szkolnej w Gdańsku. 1922—1939. Księga pamiątkowa w pięćdziesięciolecie założenia gimnazjum*, cz. 1, pod red. B. Janika, Gdańsk 1976.
- Höss R., *Wspomnienia*, Słowo wstępne J. Sehna, Warszawa 1965.
- Jastrzębski W., *Terror i zbrodnia. Eksterminacja ludności polskiej i żydowskiej w rejencji bydgoskiej w latach 1939—1945*, Warszawa 1974.
- Kamiński S., *Materiały do działalności SS-Wachsturmbann „Eimann” na terenie Gdańska i Pomorza. Wrzesień—grudzień 1939*, „Zapiski Historyczne”, t. 39, 1974, z. 2.
- Kamiński S., *Nadanie obozowi koncentracyjnemu Stutthof statusu obozu państwowego. Wybór dokumentów*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 1, 1976.
- Leszczyński K., *Działalność Einsatzgruppen policji bezpieczeństwa na ziemiach polskich w 1939 r. w świetle dokumentów*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 22, Warszawa 1971.
- Leszczyński K., *Eksterminacja ludności na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy, [w:] Eksterminacja ludności w Polsce w czasie okupacji niemieckiej 1939—1945*, Poznań 1962.
- Okupacja i ruch oporu w dzienniku Hansa Franka. 1939—1945*, t. 1—2, Warszawa 1970.
- Ostatni Kosynierzy*, Warszawa 1967.
- Oświęcim w oczach SS*, Oświęcim 1972.
- Proces Artura Greisera przed Najwyższym Trybunałem Narodowym*, Warszawa 1946.
- Relacja niemieckiego oficera o walce na Westerplatte we wrześniu 1939 roku*, wydał, przetłumaczył, wstępem i objaśnieniami opatrzył M. Pelczar, Warszawa 1974.
- Sawicki J., Cyprian T., *Nieznaną Norymberga*, Warszawa 1965.
- Schnabel R., *Macht ohne Moral. Eine Dokumentation über die SS*, Frankfurt am Main 1957.
- Siedem wyroków Najwyższego Trybunału Narodowego*, wydali T. Cyprian i J. Sawicki, Poznań 1962.
- Szpegawsk. Z martyrologii mieszkańców Kociewia*, Gdynia 1959.

III. Wspomnienia i pamiętniki (wybór)

- Andersen R., Larsen H., *Vi blev reddet denne gang*, København 1945.
- Babczyńska-Horska B., *Fragmety dziennika mieszkanki Gdyni*, [w:] *Wysiedlenie i poniewierka 1939—1945*, Poznań 1974.
- Bespalko M., *W adu Sztutgofa*, [w:] *Od Karpat do Normandii*, Charków 1965.
- Bielecki W., *Obozy śmierci*, Moskwa 1944.
- Burckhardt C. J., *Moja misja w Gdańsku 1937—1939*, Warszawa 1970.
- Coradello A., *Wspomnienia*, opracował T. Matusiak, „Litera”, 1964, nr 1—10.
- Dunin-Wąsowicz K., *Stutthof. Ze wspomnień więźnia obozu koncentracyjnego*, Warszawa 1946.
- Frankl V. E., *Psycholog w obozie koncentracyjnym*, Warszawa 1962.
- Gajdus W., *Nr 20 998 opowiada*, Kraków 1962.
- Gamm R., *Swastyka nad Gdańskiem*, Warszawa 1960.
- Gervydas A., *Už Spygliuotų Vielų*, Chicago 1950.
- Gębik W., *Burzom dziejów nie dali się zgnieść*, Gdynia 1967.
- Gębik W., *Z diabłami na ty*, Gdańsk 1972.
- Iwaszkiewicz J., *Gniazdo łabędzi*, Warszawa 1962.
- Jaśkiewicz S., *Okrety śmierci. Ostatnie dni Neuengamme*, [w:] *Za pięć dwunasta*, Warszawa 1966.
- Jędrzychowska A., *Zygzakiem i po prostu*, Warszawa 1965.
- Karpiuk A., *Puszczanskaja adyseja*, Minsk 1964.
- Kaufmann M., *Die Vernichtung der Juden Lettlands*, München 1947.
- Knauff S., *Wojna zaczęła się w Gdańsku*, Warszawa 1946.
- Landgraf H., *Kampf um Danzig. Mit Mikrophon und Stahlhelm an der Danziger Front*, Dresden 1940.
- Malak H., *Klechy w obozie śmierci*, wyd. 2, Londyn 1961.
- Martinson E., *Poka dyszat' ja umieju*, Tallin 1968.
- Nielsen M., *Rapport fra Stutthof*, København 1965.
- Nietyksza B., *Z pamiętnika byłego więźnia nr 35569*, „Zdrowie”, 1965, nr 9—10.
- Ostrowski W., *Warszawiacy w Stutthofie*, Gdańsk 1971.
- Pawlik J., *Wspomnienia działaczy kaszubskich*, zebrał i opracował [...], Warszawa 1973.
- Rolnikajte M., *Ja dołżna rasskazat*, Moskwa 1965.
- Sruoga B., *Las bogów*, Gdynia 1965.
- Staśkiewicz L., *Na krawędzi życia*, [w:] *Wspomnienia farmaceutów z lat 1939—1945*, Kraków 1975.
- Stolarek P., *Gołymi rękami i gorącym sercem*, [w:] *Takie były początki*, Warszawa 1965.
- Suszyńska-Bartmann M., *Nieświęte męczennice*, Warszawa 1971.
- Szarkowski J., *Z Gdyni do Stutthofu*, „Dziennik Bałtycki”, 1969, nr 219—303.
- Uściniowicz R., *Z ryskiego więzienia do obozu w Stutthofie*, [w:] *Wspomnienia farmaceutów z lat 1939—1945*, Kraków 1975.
- Walle R. O., *Norsk politi bak piggtad*, Oslo 1946.
- Wnuk W., *Byłem z wami*, Warszawa 1975.
- Wspomnienia więźniów Pawiaka*, Warszawa 1964.
- Yla S., *A Priest in Stutthof*, New York 1971.
- Zdrodowski W., *Żywi niechaj mówią. Opowieść o Stutthofie*, Warszawa 1971.

B. OPRACOWANIA

I. Bibliografie

- Chojnacki W., Pospieszalski K., Serwański E., *Materiały do bibliografii okupacji hitlerowskiej w Polsce. 1939—1945. Uzupełnienia za lata 1944—1953*, Warszawa 1957.
- Kiedrzyńska W., *Materiały do bibliografii hitlerowskich obozów koncentracyjnych*, Warszawa 1964.
- Kosicki J., Kozłowski W., *Bibliografia piśmiennictwa polskiego za lata 1944—1953 o hitlerowskich zbrodniach wojennych*, Warszawa 1955.

II. Monografie, rozprawy i artykuły

- Aleksiejew N. S., *Odpowiedzialność przestępców hitlerowskich*, Warszawa 1969.
- Azembki M., *Krzyże i korona*, Warszawa 1956.
- Banaszkiewicz J., *Powstanie partii hitlerowskiej. Studium socjologiczne genezy faszyzmu niemieckiego. 1919—1923*, Poznań 1968.
- Bartłomiejczyk Cz., *Zbrodnie popełnione w obozie koncentracyjnym Stutthof w świetle materiału dowodowego*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 4, 1970, nr 5, 1970.
- Bartoszewski A., Gomulski W., *Żołnierze w pocztowych mundurach*, Gdańsk 1969.
- Bassarek A., *Danzigs Befreiung*, Danzig 1939.
- Bekker C., *Flucht übers Meer. Ostsee-Deutsches Schicksal 1945*, Oldenburg 1964.
- Bogacki F., *Poczta Polska w Gdańsku*, Warszawa 1978.
- Bogacki F., Romanowski J., *Obrona Poczty Polskiej w Gdańsku*, Warszawa 1976.
- Bojarska B., *Akcja zagłady w Piaśnicy pod Wejherowem*, „Przegląd Zachodni”, 1964, z. 2.
- Bojarska B., *Eksterminacja inteligencji polskiej na Pomorzu Gdańskim. Wrzesień—grudzień 1939*, Poznań 1972.
- Bolduan R., Podgóreczny M., *Bez mundurów*, Gdynia 1966.
- Broszat M., *Der Staat Hitlers*, Nördlingen [b.r.].
- Broszat M., *Nationalisozialistische Polenpolitik 1939—1945*, Stuttgart 1961.
- Buchheim H., Broszat M., Jacobson H. A., Krausnick H., *Anatomie des SS-Staates*, Bd. I i II, Olten-Freiburg 1965.
- Bullock A., *Hitler. Studium tyranii*, cz. I—III, Warszawa 1970.
- Ciechanowski K., *Militarne aspekty pomorskiego ruchu oporu w latach II wojny światowej*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 1, 1976.
- Ciechanowski K., *Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim 1939—1945*, Warszawa 1972.
- Ciechanowski K., *Sądownictwo i więziennictwo na terenie Pomorza Gdańskiego w latach 1939—1945*, [w:] *Symposium „Hitlerowskie sądownictwo, więziennictwo i obozy w okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie 1939—1945”*, Sztutowo 1976, masz. pow.
- Ciećkowski Z., *Powstanie i rozwój ruchu narodowosocjalistycznego w Wolnym Mieście Gdańsku do 1933 r.*, „Zapiski Historyczne”, t. 30, 1965, z. 2.
- Cieślak E., Biernat Cz., *Dzieje Gdańska*, Gdańsk 1975.
- Cieślak T., *Oranienburg — Sachsenhausen, hitlerowskie obozy koncentracyjne 1933—1945*, Warszawa 1972.
- Crankshaw E., *Gestapo narzędzie tyranii*, Warszawa 1960.
- Cygański M., *SS w polityce zagranicznej III Rzeszy w latach 1934—1945*, Warszawa 1975.

- Czarnecki B., *Fall Weiss. Z genezy hitlerowskiej agresji przeciw Polsce*, Warszawa 1961.
- Czarnik A., *Ruch hitlerowski na Pomorzu Zachodnim 1933—1939*, Poznań 1969.
- Czyńska Z., Kupść B., *Obozy zagłady, obozy koncentracyjne i obozy pracy na ziemiach polskich w latach 1939—1945*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 1, 1946.
- Damals in Sachsenhausen. Solidarität und Widerstand in Konzentrationslager Sachsenhausen*, Berlin 1962.
- Daszkiewicz K., *Przedawnienie zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości w prawie karnym RFN*, Warszawa 1970.
- Datner Sz., *Wilhelm Koppe nieukarany zbrodniarz hitlerowski*, Warszawa 1963.
- Datner Sz., *Zbrodnie Wehrmachtu na jeńcach wojennych armii regularnych w II wojnie światowej*, Warszawa 1964.
- Datner Sz., Gumkowski J., Leszczyński K., *Wysiedlanie ludności z ziem polskich wcielonych do Rzeszy*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 12, Warszawa 1960.
- Denkiewicz-Szczepaniak E., *Skandynawowie w obozie koncentracyjnym Stutthof (1942—1945)*, „Zapiski Historyczne”, z. 3, Toruń 1977.
- Denne L., *Das Danzig — Problem in der deutschen Aussenpolitik 1934—1939*, Bonn 1959.
- Deresiewicz J., *Okupacja niemiecka na ziemiach polskich włączonych do Rzeszy 1939—1945*, Poznań 1950.
- Diewerge W., *Der neue Reichsgau Danzig-Westpreussen. Ein Arbeitsbericht vom Aufbauwerk im deutschen Osten*, Berlin 1940.
- Diewerge W., *Die Deutschen Gau Danzig-Westpreussen*, Berlin 1940.
- Dobosiewicz S., *Mauthausen-Gusen obóz zagłady*, Warszawa 1977.
- Dobrzycki W., *Straty ludności polskiej oraz zbrodnie hitlerowskie na ziemiach zachodnich i północnych*, [w:] *Podziemny front nad Odrą*, Warszawa 1970.
- Dolata W., *Wyzwolenie Polski*, Warszawa 1974.
- Domańska R., *Dwa transporty do Stutthofu z warszawskiego „Pawiaka” w latach 1942—1944*, „Muzea Walki”, t. 6, 1973.
- Dopierała B., *Gdańska polityka Józefa Becka*, Poznań 1967.
- Drewniak B., *Początki ruchu hitlerowskiego na Pomorzu Zachodnim 1923—1934*, Poznań 1962.
- Drozdowski S., Hajduk R., Rusinek Z., *Kartoteka śmierci*, Opole 1973.
- Drwęcki Z., *Miejsca walk i męczeństwa w województwie bydgoskim 1939—1945*, Bydgoszcz 1969.
- Drygałowa W., *Działalność Ludolfa von Alvenslebena — dowódcy Selbstschutzu na Pomorzu*, Prace Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Bydgoszcz 1967.
- Dunin-Wąsowicz K., *Ewakuacja obozu koncentracyjnego w Stutthofie*, [w:] *Za pięć dwunasta*, Warszawa 1966.
- Dunin-Wąsowicz K., *Obóz koncentracyjny Stutthof*, Gdynia 1970.
- Dunin-Wąsowicz K., *Police*, Warszawa 1974.
- Dunin-Wąsowicz K., *Transporty warszawskie w Stutthofie*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 2, 1977.
- Dunin-Wąsowicz K., *Żydowscy więźniowie KL Stutthof*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego”, nr 63, 1967.
- Dunin-Wąsowicz M., Matusiak T., *Stutthof. Przewodnik. Informator*, Gdańsk 1967.
- Działacze polscy i przedstawiciele RP w Wolnym Mieście Gdańsku*, Gdańsk 1974, „Pomorze Gdańskie”, nr 9.
- Echt S., *Die Geschichte der Juden in Danzig, Leer/Ostfriesland* 1972.
- Eisenbach A., *Hitlerowska polityka zagłady Żydów*, Warszawa 1961.

- Enno G., *Die wirtschaftlichen Unternehmungen der SS*, Stuttgart 1963.
- Fajkowski J., *Wież w ogniu. Eksterminacja wsi polskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, Warszawa 1972.
- Flisowski Z., *Pomorze. Reportaż z pola walki*, Warszawa 1973.
- Frauen KZ Ravensbrück*, Berlin 1973.
- Friedman F., *Zagłada Żydów polskich w latach 1939—1945*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 1, 1946.
- Friedman F., Hołuj T., *Oświęcim*, Bydgoszcz 1946.
- Gaj J., *Zarys historii polskiej kultury fizycznej w Wolnym Mieście Gdańsku*, Warszawa 1976.
- Gąsiorowski A., *Harcerstwo na Pomorzu w okresie II wojny światowej (stan badań i postulaty badawcze)*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 1, 1976.
- Gliński M., *Evakuacja podobozów obozu koncentracyjnego Stutthof, styczeń—maj 1945*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 3, 1970.
- Gliński M., *Organizacja i obsada personalna szpitala w obozie koncentracyjnym Stutthof*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 1, 1976.
- Gliński M., *Organizacja oraz skład personalny władz obozu koncentracyjnego Stutthof*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 2, 1969.
- Gliński M., *Stutthof. Materiały z konferencji naukowej na temat stanu badań i głównych problemów ruchu oporu w obozach koncentracyjnych z dnia 6 XII 1973*, „Zeszyty Majdanka”, t. 8, 1975.
- Gliński M., *Stutthof obozem pracy wychowawczej od 1 X 1941 do 7 I 1942*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 2, 1977.
- Gliński M., *Życie kulturalne w obozie koncentracyjnym Stutthof jako forma samoobrony więźniów*, [w:] *Przejawy życia kulturalnego w obozach koncentracyjnych jako forma samoobrony więźniów. Materiały na konferencję naukową*, cz. 1, Lublin 1974.
- Godlewski R. J., *Bitwa nad Bzurą*, Warszawa 1973.
- Golczewski K., *Przymusowa ewakuacja z nadbaltyckich prowincji III Rzeszy 1944—1945*, Poznań 1974.
- Gondek L., *Działalność Abwehry na terenie Polski 1933—1939*, wyd. 2, Warszawa 1974.
- Goszczurny S., *Mord w Lesie Kociewskim*, Warszawa 1973.
- Görlitz W., *Die Waffen-SS*, Berlin 1960.
- Grabowska J., *Dzieci i więźniowie małoletni w obozie koncentracyjnym Stutthof*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 2, 1977.
- Grünberg K., *Niemcy i ich organizacje polityczne w Polsce międzywojennej*, Warszawa 1970.
- Grünberg K., *SS — czarna gwardia Hitlera*, Warszawa 1975.
- Gryń E., Murawska Z., *Obóz koncentracyjny Majdanek*, Lublin 1966.
- Gugała J., *Podobozy Stutthofu i obozy pracy na terenie miasta Elbląga w latach 1939—1945*, „Rocznik Elbląski”, t. 7, 1976.
- Gumkowski J., *Obozy jako narzędzie masowej eksterminacji*, [w:] *Eksterminacja ludności w Polsce w czasie okupacji niemieckiej 1939—1945*, Poznań 1962.
- Gumkowski J., Kułakowski T., *Zbrodniarze hitlerowscy przed Najwyższym Trybunałem Narodowym*, Warszawa 1961.
- Gumkowski J., Leszczyński K., *Okupacja hitlerowska w Polsce*, Warszawa 1961.
- Gumkowski J., Leszczyński K., *Polska pod okupacją niemiecką 1939—1945*, Warszawa 1963.
- Guz E., *Jak Goebbels przygotował wrzesień*, Warszawa 1969.
- Hirsch K., *SS gestern, heute, und ...*, Frankfurt am Main 1957.

- Historia Wielkiej Wojny Narodowej Związku Radzieckiego 1941—1945*, t. 1—6, Warszawa 1946—1967.
- Holzer J., *Państwo Hitlera*, Warszawa 1972.
- Holyst B., *Agresywna polityka Niemiec w świetle dokumentów*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 8, 1956.
- Jakubiak E., *Zarys działalności Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”*, [w:] *Najnowsze dzieje Polski. Materiały i studia z okresu II wojny światowej*, t. V, Warszawa 1961.
- Janowicz Z., *Ustrój administracyjny ziem polskich wcielonych do Rzeszy niemieckiej 1939—1945*, Poznań 1951.
- Janowicz Z., *Ustrój policji na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy niemieckiej 1939—1945*, „Przegląd Zachodni”, nr 11—12, 1950.
- Jastrzębski W., *Gospodarka niemiecka w Polsce 1939—1945*, Warszawa 1946.
- Jastrzębski W., *Hitlerowskie wysiedlenia z ziem polskich wcielonych do Rzeszy w latach 1939—1945*, Poznań 1968.
- Jastrzębski W., *Polityka narodowościowa w okręgu Rzeszy Gdańsk—Prusy Zachodnie (1939—1945)*, Bydgoszcz 1977.
- Jastrzębski W., *Potulice — hitlerowski obóz przesiedleńczy i pracy luty 1941—styczeń 1945*, Bydgoszcz 1967.
- Jaszowski T., Kuta T., *Werner Kampe amator zbrodni*, Bydgoszcz 1967.
- Jaworska J., *Nie wszystkim umrę. Twórczość plastyczna Polaków w hitlerowskich więzieniach i obozach koncentracyjnych 1939—1945*, Warszawa 1975.
- Jezierska M., *Obozy w Policach*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 15, 1965.
- Jędrzejewski E., *Hitlerowska koncepcja administracji państwowej 1933—1945. Studium polityczno-prawne*, Wrocław 1974.
- Jędrzejewski E., *System hitlerowskiej administracji na ziemiach polskich włączonych do Trzeciej Rzeszy 1939—1945*, [w:] *Studia nad faszyzmem i zbrodniami hitlerowskimi*, t. 1, Wrocław 1974.
- Kamiński A. J., *Faszyzm*, Warszawa 1971.
- Kamiński A. J., *Hitlerowskie obozy koncentracyjne i ośrodki masowej zagłady w polityce imperializmu niemieckiego*, Poznań 1964.
- Kamiński S., *O dziejach obozu koncentracyjnego w Stutthofie uwag kilka*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 5, 1970.
- Kąkol K., *Zbrodnia nie ukarana. Ściganie zbrodniarzy hitlerowskich w RFN 1959—1969*, Warszawa 1970.
- Kempner R. M., *Trzecia Rzesza w krzyżowym ogniu pytań*, Kraków 1971.
- Kiedrzyńska W., *Ravensbrück — kobiecy obóz koncentracyjny*, Warszawa 1961.
- Kiedrzyńska W., *Spisy niemieckich obzów koncentracyjnych*, „Dzieje Najnowsze”, nr 3/4, 1947.
- Kiedrzyńska W., Murawska Z., *Kobieta w obozie koncentracyjnym*, Lublin 1972.
- Kłafkowski A., *Obozy koncentracyjne hitlerowskie jako zagadnienie prawa międzynarodowego*, Warszawa 1968.
- Kłafkowski A., *Okupacja niemiecka w Polsce w świetle prawa narodów*, Warszawa 1946.
- Kłusak M., *Polscy księża w Stutthofie 1939—1945*, „Życie i Myśl”, nr 5, 1968.
- Kłusak M., *Zachorowalność więźniów, jej przyczyny i leczenie w obozie koncentracyjnym Stutthof w latach 1939—1945*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 1, 1976.
- Kogon E., *Der SS Staat. Das System der Deutschen Konzentrationslager*, Frankfurt am Main 1961.
- Kosiarz E., *Obrona Helu w 1939*, Warszawa 1971.

- Kosiarz E., *Obrona Kępy Oksywskiej*, Warszawa 1973.
- Kosiarz E., *Wyzwolenie Polski Północnej 1945*, Gdynia 1967.
- Kozaczuk W., *Bitwa o tajemnice*, Warszawa 1967.
- Kubicki L., *Zbrodnie wojenne w świetle prawa polskiego*, Warszawa 1963.
- Kuśakowski T., *Gdyby Hitler zwyciężył*, Warszawa 1959.
- Kuta T., *Imiona zbrodni*, Gdynia 1965.
- Kuta T., *Ziemia bydgoska w cieniu swastyki*, Bydgoszcz 1966.
- Kühnrich H., *Der KZ-Staat. Rolle und Entwicklung der faschistischen Konzentrationslager 1933 bis 1945*, Berlin 1960.
- Kwaśniewski A., *Walka hitlerowców o władzę w Wolnym Mieście Gdańsku*, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, z. 18, 1973.
- Labuda G., *Polska granica zachodnia. Tysiąc lat dziejów politycznych*, Poznań 1971.
- Leszczyńska Z., *Struktura osobowa władz obozu koncentracyjnego na Majdanku*, „Zeszyty Majdanka”, t. 2, 1967.
- Lichtenstein E., *Die Juden der Freien Stadt Danzig unter der Herrschaft der Nationalsozialismus von...*, Tübingen 1973.
- Löbsack W., *Albert Forster, Gauleiter und Reichsstatthalter im Reichsgau Danzig-Westpreussen*, Danzig 1940.
- Lubecki L., *Harczerze wybrzeża w walce z okupantem w latach 1939—1945*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”, nr 8—10, 1962.
- Lubecki L., *Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”, nr 1—7, 1961.
- Łuczak Cz., *„Kraj Warty” 1939—1945. Studium historyczno-gospodarcze okupacji hitlerowskiej*, Poznań 1972.
- Łuczak Cz., *Wysiedlenia hitlerowskie na tak zwanych „ziemiach wschodnich” wcielonych do Rzeszy*, [w:] *Przesiedlenia ludności przez III Rzeszę i jej sojuszników podczas II wojny światowej*, Lublin 1974.
- Łukaszewicz Z., *Gross-Rosen*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 8, Warszawa 1956.
- Łukaszewicz Z., *Hitlerowskie obozy koncentracyjne*, Warszawa 1955.
- Łukaszewicz Z., *Obóz koncentracyjny Stutthof*, „Biuletyn GKBZHWP”, t. 3, 1947.
- Madajczyk Cz., *Generalna Gubernia w planach hitlerowskich*, Warszawa 1961.
- Madajczyk Cz., *Polityka narodowościowa władz hitlerowskich na Pomorzu*, „Najnowsze Dzieje Polski. Materiały i Studia z Okresu II Wojny Światowej”, t. 9, 1965.
- Madajczyk Cz., *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. I—II, Warszawa 1970.
- Madajczyk Cz., *Z zagadnień ruchu oporu na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945*, „Zapiski Historyczne”, t. 32, 1974, z. 4.
- Majewski R., *Waffen-SS. Mity i rzeczywistość*, Wrocław 1977.
- Mamuszka F., *Sopot. Szkice z dziejów*, Wrocław 1975.
- Manvell R., Frankel H., *Himmler*, Warszawa 1971.
- Marszałek J., *Budowa obozu koncentracyjnego na Majdanku w latach 1942—1944*, „Zeszyty Majdanka”, t. 4, 1969.
- Marszałek J., *Centralny Zarząd Budowlany SS i policji w Lublinie*, „Zeszyty Majdanka”, t. 6, 1972.
- Marszałek J., *Geneza i początki budowy obozu koncentracyjnego na Majdanku*, „Zeszyty Majdanka”, t. 1, 1965.
- Matysiak T., *Na marginesie pewnego pamiętnika*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 5, 1970.
- Matysiak T., *Zbrodniarze z obozu koncentracyjnego Stutthof przed sądami*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 2, 1969.

- Matynia J., *Literatura i materiały źródłowe o filiach obozu koncentracyjnego Stutthof*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”, Seria Pomorzoznawcza, nr 18, 1969.
- Matynia J., *Na szlakach walki i męczeństwa województwa gdańskiego w latach 1939—1945*, Gdynia 1967.
- Męclewski A., *Celnicy Wolnego Miasta. Z działalności polskich inspektorów celnych w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 1923—1939*, Warszawa 1971.
- Męclewski A., *Neugarten 27. Z dziejów gdańskiego gestapo*, Warszawa 1974.
- Męclewski A., *Pelplińska jesień*, Gdańsk 1972.
- Mikos S., *Działalność Komisariatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Wolnym Mieście Gdańsku 1920—1939*, Warszawa 1971.
- Milewski J., *Kociewie w latach okupacji hitlerowskiej 1939—1945*, Warszawa 1977.
- Moldawa M., *Gross-Rosen. Obóz koncentracyjny na Śląsku*, Warszawa 1967.
- Murawska Z., *System strzeżenia i sposoby izolacji więźniów w obozie koncentracyjnym na Majdanku*, „Zeszyty Majdanka”, t. 1, 1965.
- Musioł T., *Dachau 1933—1945*, wyd. II, Katowice 1971.
- Musioł T., *Ruch oporu w obozach koncentracyjnych na ziemiach zachodnich i północnych*, [w:] *Podziemny front nad Odrą*, Warszawa 1970.
- Nawrocki S., *Policja hitlerowska w tzw. „Kraju Warty” w latach 1939—1945*, Poznań 1970.
- Neusüss-Hunkel E., *Die SS*, Hannover 1956.
- Ogłóza E., *Pomorze pod okupacją niemiecką w latach 1939—1945 (fragment toruński)*, Toruń 1945.
- Ordon S., *Wojna obronna Polski w 1939 roku na wybrzeżu i morzu w świetle prawa międzynarodowego*, Wrocław 1974.
- Orłowski S., Ostrowicz R., *Erich Koch przed polskim sądem*, Warszawa 1959.
- Osiński S., *V kolumna na Pomorzu Gdańskim*, Warszawa 1965.
- Oświęcim. *Hitlerowski obóz masowej zagłady*, Warszawa 1977.
- Palarczakowa A., *Władze obozu hitlerowskiego w Oświęcimiu*, „Archeion”, t. 40, 1964.
- Pawliczyńska A., *Wartość a przemoc. Zarys socjologicznej problematyki Oświęcimia*, Warszawa 1973.
- Pilichowski Cz., *Badanie i ściganie zbrodni hitlerowskich 1944—1974*, Warszawa 1975.
- Pilichowski Cz., *Fatszerstwo czy prowokacja? Odwetowcy w roli oskarżycieli*, Warszawa 1977.
- Pobóg-Malinowski W., *Najnowsza historia polityczna Polski 1864—1945*, t. 3, Londyn 1960.
- Podgóreczny M., *Albert Forster gauleiter i oskarżony*, Gdańsk 1977.
- Podkowiński M., *Waffen-SS — prekursor armii europejskiej*, Warszawa 1954.
- Podlaszewski M., *Ustrój polityczny Wolnego Miasta Gdańska 1920—1933*, Gdynia 1966.
- Połtorak A., *Norymberski epilog*, Warszawa 1968.
- Pospieszalski K. M., *Hitlerowskie „prawo” okupacyjne w Polsce*, cz. 1: *Ziemie „wcielone”*, Poznań 1952, „Documenta Occupationis Teutonica”, t. 5.
- Pospieszalski K. M., *Kompetencje wyższego dowódcy SS i policji w zakresie policyjnym*, „Przegląd Zachodni”, nr 2, 1970.
- Pospieszalski K. M., *Polska pod niemieckim prawem 1939—1945. Ziemie zachodnie*, Poznań 1946.
- Pospieszalski K. M., *Właściwości wyższego dowódcy SS i policji na ziemiach polskich włączonych do Rzeszy*, „Przegląd Zachodni”, nr 9—10, 1949.

- Potocki S., *Położenie mniejszości niemieckiej w Polsce 1922—1938*, Gdańsk 1969.
- Potocki S., *Uwagi na temat hitlerowskiej ewakuacji Pomorza Gdańskiego 1944—1945*, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, z. 9, 1968.
- Przyłucka M., *Praca więźniów w obozie koncentracyjnym Stutthof*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 2, 1977.
- Ptasiński J., *Zarys działalności Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, nr 3—4, 1969.
- Rados J., *Rehabilitacja na Pomorzu Gdańskim*, Gdańsk 1969.
- Radziwończyk K., *Akcja Tannenberg*, „Przegląd Zachodni”, nr 3—4, 1966.
- Radziwończyk K., *Zbrodnie generała Streckenbacha*, Warszawa 1966.
- Rajca Cz., *Lubelska filia Niemieckich Zakładów Zbrojeniowych*, „Zeszyty Majdanka”, t. 4, 1969.
- Rajewski L., *Oświęcim w systemie RSHA*, Warszawa 1946.
- Ramme A., *Służba bezpieczeństwa SS*, Warszawa 1975.
- Rauschning H., *Rewolucja nihilizmu. Kulisy i rzeczywistość Trzeciej Rzeszy*, Warszawa 1939.
- Rawski T., Stąpor Z., Zamojski J., *Wojna wyzwolenicza narodu polskiego w latach 1939—1945*, Warszawa 1966.
- Reitlinger G., *Die Endlösung, Hitlers Versuch der Ausrottung der Juden Europas 1939—1945*, Berlin 1961.
- Reitlinger G., *Die SS. Tragödie einer deutschen Epoche*, Wien 1957.
- Russel B., *Pod biczem swastyki*, Warszawa 1957.
- Russel B., *Proces Eichmanna*, Warszawa 1966.
- Ryszka F., *Noc i mgła*, Wrocław 1961.
- Ryszka F., *Państwo stanu wyjątkowego*, Wrocław 1964.
- Ryszka F., *U źródeł sukcesu i klęski. Szkice z dziejów hitleryzmu*, Warszawa 1972.
- Rzepniewski A., *Obrona wybrzeża w 1939*, Warszawa 1964.
- Sasinowski W., *Piaśnica*, Wejherowo 1956.
- Sauk J., *Barki śmierci*, „Komunikaty Muzeum Stutthof”, nr 1, 1969.
- Sawicki J., *Ludobójstwo. Od pojęcia do konwencji 1933—1945*, Kraków 1949.
- Sawicki J., *Przed polskim prokuratorem*, Warszawa 1968.
- Sawicki J., Cyprian T., *Ludzie i sprawy Norymbergi*, Poznań 1967.
- Sawicki J., Cyprian T., *Sprawy polskie w procesie norymberskim*, Warszawa 1956.
- Schmitzek S., *Przeciw fałszerstwom*, Warszawa 1966.
- Seeber K., *Robotnicy przymusowi w faszystowskiej gospodarce wojennej*, Warszawa 1972.
- Sehn J., *Hitlerowski plan walki biologicznej z narodem polskim*, „Biuletyn GKBZHWp”, t. 4, Warszawa 1948.
- Sehn J., *Obóz koncentracyjny Oświęcim-Brzezinka*, Warszawa 1961.
- Sehn J., *Organizacja policji niemieckiej w Rzeszy i Generalnej Guberni*, „Biuletyn GKBZHWp”, t. 3, 1947.
- Serwański E., *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970.
- Siewierski M., *Zbrodnie przeciw ludzkości w rządach Alberta Forstera*, „Kuźnica”, nr 23, 1948.
- Sikora J., *Biskup Carl Maria Splett*, Warszawa 1951.
- Siniecki B., *Dr Aleksander Witkowski*, „Przegląd Lekarski”, t. 33, 1976, nr 1.
- Siniecki B., *Dr Bernard Filarski*, „Przegląd Lekarski”, t. 33, 1976, nr 1.
- Skorzyński J., *Selbstschutz — V kolumna*, „Biuletyn GKBZHWp”, t. 10, 1958.
- Skubiszewski K., *Czy Gdańsk był powodem wojny*, „Przegląd Zachodni”, nr 3, 1969.

- Sobczak K., *Wyzwolenie Elbląga, Powiśla i Żuław w 1945*, „Rocznik Elbląski”, t. 2, 1963.
- Sosnowski K., *Dziecko w systemie hitlerowskim*, Warszawa 1962.
- Sowa P., *Po obu stronach Kordonu*, Olsztyn 1974.
- Sponholz H., *Danzig — deine SA*, München 1940.
- Steyer D., *Eksterminacja ludności polskiej na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945*, Gdynia 1967.
- Steyer K., *Z problematyki ucieczek z KL Stutthof*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nr 2, 1977.
- Strasburger H., *Sprawa Gdańska*, Warszawa 1937.
- Strohmanager H., *Danzig Heimwehr ins Reich*, Danzig 1939.
- Suchowiak B., *Neuengamme, z dziejów obozu*, Warszawa 1973.
- Sziling J., *Kształtowanie się i struktura hitlerowskich władz cywilnych i partyjnych w Reichsgau Danzig-Westpreussen (1939—1945)*, [w:] *Symposium „Hitlerowskie sądownictwo, więziennictwo i obozy w okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie 1939—1945”*, Sztutowo 1976, masz. pow.
- Sziling J., *Polityka okupanta hitlerowskiego wobec środowiska katolickiego 1939—1945. Tzw. okręgi Rzeszy: Gdańsk-Prusy Zachodnie, „Kraj Warty” i regecja katowicka*, Poznań 1970.
- Sziling J., *Wysiedlenie ludności polskiej z Pomorza w okresie okupacji hitlerowskiej*, „Zeszyty Naukowe UMK w Toruniu. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, nr 15, Historia I, 1965.
- Szultka Z., *Jeszcze o podobozie KL Stutthof w Słupsku*, „Zapiski Koszalińskie”, nr 3/35, 1968.
- Szultka Z., *Polacy z pogranicza w więzieniach i obozach koncentracyjnych*, [w:] *Pogranicze i Kaszuby w latach terroru. Prześladowania polskiej ludności rodzimej Pomorza Zachodniego 1939—1945*, Koszalin 1970.
- Szwentner S., *Polacy z piekła rodem*, Gdynia 1966.
- Szwentnerowa K., *Zbrodnia na via mercatorum*, Gdynia 1968.
- Śnieżko A., *Poczta polska w Wolnym Mieście Gdańsku*, Wrocław 1964.
- Ternon Y., Helman S., *Historia medycyny SS, czyli mit rasizmu biologicznego*, Warszawa 1973.
- Trevor-Roper H. R., *Ostatnie dni Hitlera*, Poznań 1966.
- Trocka H., *Gdańsk a hitlerowski „Drang nach Osten”*, Gdańsk 1964.
- Trocka H., *Przygotowania militarne Niemiec hitlerowskich do agresji na Gdańsk w latach 1933—1939*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, nr 1, 1960.
- Tym W., *Przygotowania do obrony i lądowa obrona polskiego wybrzeża morskowego, 1—19 wrzesień 1939 r.*, cz. 1, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, nr 2, 1957.
- Waluk B., *Obóz koncentracyjny w Policach — Mścicie k/Szczecina filia obozu koncentracyjnego Stutthof, 27 VI 1944 — 26 IV 1945*, [w:] *Z problematyki medycyny w hitlerowskich obozach koncentracyjnych*, Gdańsk 1971.
- Wapiński R., *Endecja na Pomorzu, 1920—1939*, Gdańsk 1966.
- Wapiński R., *Ruch robotniczy na Pomorzu w latach 1920—1939*, Gdynia 1963.
- Winiewicz J., *Mobilizacja sił niemieckich w Polsce*, Warszawa 1939.
- Witkowski R., *Na straży wybrzeża 1920—1939*, Warszawa 1974.
- Wojciechowska J., *Przestępcy hitlerowscy przed Specjalnym Sądem Karnym w Toruniu 1945—1946*, Toruń 1965.
- Wojciechowski M., *Miejsce Wolnego Miasta Gdańska i Pomorza Gdańskiego w genezie drugiej wojny światowej*, „Zapiski Historyczne”, z. 4, 1967.
- Wojciechowski M., *Mniejszość niemiecka w województwie pomorskim a III Rzesza w latach 1936—1939*, „Zapiski Historyczne”, z. 2, 1961.
- Wojciechowski M., *Stosunki polsko-niemieckie 1933—1938*, Poznań 1965.

- Wolski T., *Podobóz „Aussenkommando Stolp” w Stupsku*, [w:] *Zbrodnie niemieckie na ziemi koszalińskiej w latach 1933—1945*, Koszalin 1968.
- Wormser-Migot O., *Le systeme concentrationnaire nazi 1933—1945*, Paris 1968.
- Wójcicki J., *Wolne Miasto Gdańsk 1920—1939*, Warszawa 1976.
- Zarske W., *Um Danzig begann der Krieg*, „Der Deutsche im Osten”, X 1942.
- Zipfel F., *Gestapo und Sicherheitsdienst*, Berlin 1960.

The organization of the Stutthof concentration camp is described in detail in the report of the International Commission on the Holocaust in Poland, published in 1968. The report is based on the work of the International Commission on the Holocaust in Poland, which was established in 1966. The report is a comprehensive study of the Stutthof concentration camp, covering its organization, structure, and the conditions of the prisoners. It is a valuable source of information for anyone interested in the history of the Holocaust in Poland.

The report is divided into several chapters. Chapter I is devoted to the origin of the Stutthof concentration camp. It describes the early stages of the camp's development, from its establishment in 1939 to its expansion in the years following. Chapter II is devoted to the organization of the camp. It describes the internal structure of the camp, including the various departments and the roles of the prisoners. Chapter III is devoted to the conditions of the prisoners. It describes the daily life of the prisoners, including their work, food, and living conditions. Chapter IV is devoted to the liquidation of the camp. It describes the final days of the camp, from the evacuation of the prisoners in 1945 to the liberation of the camp by the Soviet Red Army in 1945.

The report is a comprehensive study of the Stutthof concentration camp, covering its organization, structure, and the conditions of the prisoners. It is a valuable source of information for anyone interested in the history of the Holocaust in Poland.

SUMMARY

THE ORGANIZATION OF THE STUTTHOF CONCENTRATION CAMP
(1st SEPTEMBER 1939 – 9th MAY 1945)

The paper is devoted to establishing the genesis of the origin of the Stutthof concentration camp in relation to Hitler's preparations for war with Poland and the reconstruction of its organizational structure from its foundation — from 1st September, 1939 to its liberation — 9th May, 1945. The question is not just to illustrate the organizational structure of the camp personnel, but also to ascertain the superior authorities, function of the camp and the legal bases of its functioning. What is essential, is the establishing of the most important events, the stages of building and expanding of the camp, the numbers of prisoners and SS personnel, as well as the competence of individual members of the personnel responsible for the crimes committed in the main camp, the sub-camps and during the evacuation of the prisoners in 1945.

Particular attention has been paid to establishing the organizational status of the camp and the SS-man personnel, in particular periods of the camp's existence, as well as the legal acts which changed such status. The changes were reflected in the successive names given to the Stutthof camp, they did not, however, alter the character of the camp which was a typical Nazi concentration camp from the day it was established until its liberation. Considerable attention has been devoted to demonstrating the internal structure of Stutthof. Every effort has been made to reconstruct, as faithfully as possible, the structure of the SS-man, administrative and guard personnel, giving the individual personal functions in the camp. Importance has been placed on establishing the chronology of events affecting the history of Stutthof and its spatial expansion.

The organization of the camp has been presented against the background of events related to the Nazi policy of extermination and Germanization of the Polish population in Gdańsk Pomorze (Pomerania).

When ascertaining the aim and extent of the paper, the author was fully aware of the fact that it would be impossible to illustrate the whole tragedy of the Stutthof camp and the living conditions of the 110,000 prisoners from the whole of occupied Europe, the death of 65,000 prisoners, nor the Gehenna of the prisoners' everyday life.

The paper has been prepared basing of documents which survived from the Stutthof concentration camp, reports and memoirs of ex-prisoners, material from the post-war trials of the war criminals, and documents related to the history of Gdańsk Pomorze during the Nazi occupation. The source material and literature on the subject have been extensively discussed in the introduction.

The structure of the paper is chronological-problem and reflects the changes in the Stutthof camp's organizational status. Although only formal, these changes were highly important for the problem discussed, and imposed strict chronological bounds for the individual chapters.

Chapter I is devoted to the origin of the Stutthof concentration camp. Its establishing is presented against the background of the Nazi's preparations for war against Poland and the extermination of the Polish population in Gdańsk and Gdańsk Pomorze. This chapter concludes with a short discussion of the military operations in Gdańsk Pomorze in September 1939.

Chapter II presents the organization of Stutthof camp from 1st September,

1939 to 7th January 1942, when it was made subordinate to the Concentration Camps Inspectorate in Oranienburg. The opening parts of the chapter illustrate the campaign to exterminate the Polish and Jewish population in the northern part of Gdańsk Pomorze during the period from September 1939 to February 1940, also the organization of the Nazi administration in the Gdańsk—West Prussian district of the Reich.

Chapter III presents the organization of Stutthof camp from 7th January, 1942 to 25th January, 1945, i.e. to the commencement of the evacuation of the first prisoners from Stutthof, overland, towards Łęborz.

Chapter IV is devoted to discussing the organization of sub-camps and larger "commands" outside the camp, from September 1939 to January 1945.

Chapter V presents the organization of Stutthof camp from 25th January, 1945 to the liberation of the camp by the Soviet Army on 9th May, 1945. This chapter also gives the particular phases of evacuation of prisoners from Stutthof and the sub-camps which still existed in January 1945.

Translated by *Betty Przybylska*

ZUSAMMENFASSUNG

DIE ORGANISATION DES KONZENTRATIONSLAGERS STUTTHOF (1. SEPTEMBER 1939 – 9. MAI 1945)

Die Arbeit ist der Feststellung des Entstehens des Konzentrationslagers Stutthof gewidmet aufgrund der Vorbereitungen Hitlers zum Krieg mit Polen und der Rekonstruierung der Organisationsstruktur vom Tage der Entstehung des Lagers, das ist vom 1. September 1939 bis zum Tage der Befreiung am 9. Mai 1945. Es geht dabei nicht nur um die Erfassung der Organisationsstruktur der Verwaltung des Lagers, sondern auch um die Feststellung der Übergeordneten, der Funktion des Lagers und der rechtlichen Grundlagen seiner Funktionierung in den einzelnen Abschnitten seiner Bestehung. Wichtig ist hier die chronologische Feststellung der wichtigsten Ereignisse, der Etappen des Baus und Erweiterungsbaus des Lagers, die Anzahl der Gefangenen sowie die SS-Besatzung des Lagers wie auch die Kompetenz der einzelnen Besatzungsmitglieder bei der Verantwortung der begangenen Verbrechen im Lager selbst, in den Unterlagern und in der Zeit der Evakuierung der Gefangenen aus dem Lager im Jahre 1945.

Bei der Arbeit wurde besondere Aufmerksamkeit auf die Feststellung der Organisationszugehörigkeit des Lagers und der SS-Mannschaft in den einzelnen Phasen während seines Bestehens gelegt sowie auf die rechtlichen Akte, die diese Zugehörigkeit verändern. Diese Änderungen fanden ihren Niederschlag in der Folge der Namen des Lagers Stutthof, aber änderten nicht seinen Charakter. Das Lager war vom Tage seiner Entstehung bis zu seiner Befreiung ein typisches hitlerisches Konzentrationslager. Viel Platz wurde der Aufzeichnung der Innenstruktur von Stutthof gewidmet. Der Verfasser hat sich bemüht, die Verwaltungsstruktur der SS-Mannschaft und der Wachtposten mit gleichzeitiger Feststellung der Personalbesetzung der leitenden Funktionen im Lager so treu wie möglich wiederzugeben. Grosse Aufmerksamkeit wurde auf die Feststellung der Chronologie

der Ereignisse gelegt, die Einfluss auf die Geschichte Stutthofs sowie auf die allseitige Entwicklung des Lagers hatten.

Die Organisation des Lagers Stutthof wurde aufgrund der Ereignisse, die mit der hitlerischen Exterminationspolitik und der Germanisierung der polnischen Bevölkerung in Westpreussen verbunden waren, dargestellt.

Bei der Vorbereitung von Ziel und Bereich der Arbeit was es ganz selbstverständlich, dass es unmöglich ist, die Tragik des Lagers Stutthof wiederzugeben, dass es unmöglich ist, die Lebensbedingungen von 110.000 Häftlingen aus dem ganzen von Hitler besetzten Europa, den Martyrertod von 65.000 Häftlingen sowie auch die Hölle des Alltags dieser Häftlinge aufzuzeigen.

Die Arbeit wurde vorbereitet in Anlehnung an erhaltene Dokumente des Konzentrationslagers Stutthof, Berichte und Erinnerungen ehemaliger Gefangener dieses Lagers, Material aus den Nachkriegsprozessen der Verbrecher dieses Lagers, Dokumente, die mit der Geschichte von Westpreussen während der Okkupation verbunden sind. Die Quellenbasis sowie auch die dazu gehörige Literatur wurden eingangs ausführlich besprochen.

Die Arbeit ist chronologisch-problemartig angelegt. Ihre Konstruktion ist die Widerspiegelung der Änderungen der Organisationszugehörigkeit des Lagers Stutthof. Diese zwar nur formellen, aber für die besprochenen Probleme sehr wichtigen Änderungen, haben den Verfasser zu einem engen chronologischen Rahmen der einzelnen Kapitel gezwungen.

Das 1. Kapitel ist der Entstehung des Konzentrationslagers Stutthof gewidmet. Die Entstehungsgeschichte ist auf dem Hintergrunde der Kriegsvorbereitungen Hitlers mit Polen und der Extermination der polnischen Bevölkerung auf dem Gebiet von Gdańsk und Westpreussen gezeigt. Das Kapitel endet mit einer kurzen Besprechung des Verlaufs der Kriegshandlungen auf dem Gebiet von Westpreussen im September 1939.

Im 2. Kapitel wird die Organisation des Lagers Stutthof vom 1. September 1939 bis zum 7. Januar 1942 besprochen, als Stutthof dem Inspektorat der Konzentrationslager in Oranienburg unterstellt wurde. Im ersten Teil des Kapitels wurde der Verlauf der Exterminationsaktion der polnischen und jüdischen Bevölkerung im nördlichen Teil von Westpreussen in der Zeit von September 1939 bis Februar 1940 aufgezeigt und die Organisation der hitlerischen Verwaltung im Reichsgau Danzig—Westpreussen.

Im 3. Kapitel wird die Organisation des Lagers Stutthof vom 7. Januar 1942 bis zum 25. Januar 1945 besprochen, das ist bis zum Tage der ersten Evakuierung der Gefangenen aus Stutthof auf dem Landwege in Richtung Lauenburg (Lębork).

Das 4. Kapitel ist der Besprechung der Organisation der Unterlager und größeren Aussenkommenden Stutthofs von September 1939 bis Januar 1945 gewidmet.

Im 5. Kapitel wird die Organisation des Lagers vom 25. Januar 1945 bis zum Befreiungstage durch die Sowjet-Armee am 9. Mai 1945 dargestellt. Hier wurden auch die einzelnen Evakuierungsphasen der Gefangenen aus Stutthof wie auch der noch im Januar 1945 existierenden Unterlager aufgezeichnet.

Übersetzt von *Maria Bechler*

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ**ОРГАНИЗАЦИЯ КОНЦЕНТРАЦИОННОГО ЛАГЕРЯ
ШТУТТГОФ**

(1 СЕНТЯБРЯ 1939 Г. — 9 МАЯ 1945 Г.)

Работа посвящена определению генезиса образования концентрационного лагеря Штуттгоф на фоне гитлеровской подготовки к войне с Польшей и восстановлению его организационной структуры со дня его создания, т.е. с 1 сентября 1939 г., по день освобождения лагеря — 9 мая 1945 г.

Дело не только в определении организационной структуры управления лагеря, но также в установлении высших властей лагеря, его роли и юридической основы его функционирования в отдельные периоды существования.

Существенным здесь также является установление хронологии самых важных происшествий, этапов организации и развития лагеря, количественного состава заключенных и состава офицеров эсесовцев а также компетенций отдельных членов команды, отвечающих за совершенные преступления в самом лагере, в подлагерях и во время эвакуации заключенных из концлагеря с 1945 году.

Автор статьи обращает особое внимание на установление организационной принадлежности лагеря и команды SS в отдельные периоды существования лагеря и на юридические акты, отменяющие эту принадлежность. Эти изменения нашли свое отражение в очередных названиях лагеря Штуттгоф, не изменился только характер лагеря, который со дня создания по день освобождения был типичным гитлеровским концлагерем.

Много места в статье уделяется внутренней организационной структуре лагеря. Автор пытался в максимальной степени верно отобразить структуру администрации лагеря, караульного состава и одновременно установить личный состав руководства лагеря.

Большое внимание уделяется установлению хронологии происшествий, которые повлияли на историю Штуттгофа и пространственное развитие лагеря.

Организация лагеря Штуттгоф представлена на фоне происшествий, связанных с гитлеровской политикой физического уничтожения и германизации польского населения на Гданьском Поморье.

Определяя цель и объем настоящего труда автор вполне отдавал себе отчет в том, что ему не удастся отобразить трагизм лагеря Штуттгоф, показать бытовые условия 110.000 заключенных со всей оккупированной Гитлером Европы, мученическую смерть 65.000 людей, ни ежедневные мучения заключенных.

Работа была подготовлена на базе сохранных документов бывшего концлагеря Штуттгоф, сообщений и воспоминаний бывших заключенных этого лагеря, материалов из послевоенных процессов преступников из этого лагеря, документов, связанных с историей Гданьского Поморья во время гитлеровской оккупации.

Источники и библиография были широко обсуждены во вступлении.

Конструкция статьи является отражением изменений организационной принадлежности лагеря в Штуттгофе. Эти формальные, но для рассматриваемого вопроса очень существенные изменения заставили автора определить точные хронологические рамки отдельных разделов.

Раздел I посвящен генезису концлагеря Штуттгоф. Его создание указано на фоне гитлеровской подготовки к войне с Польшей и к физическому уничтожению польского населения на территории Гданьска и Гданьского Поморья.

Раздел заканчивает краткое рассмотрение хода военных действий на Гданьском Поморье в сентябре 1939 г.

Раздел II представляет организацию лагеря Штуттгоф с 1 сентября 1939 г. по 7 января 1942 г., когда наступило подчинение Штуттгофа Инспекторату концентрационных лагерей в Ораненбурге. В первой части раздела представлен ход уничтожения польского населения и евреев в северной части Гданьского Поморья в период с сентября 1939 г. по февраль 1940 г. и организация гитлеровской администрации в округе рейха Гданьск—Западная Пруссия.

Раздел III представляет организацию лагеря Штуттгоф с 7 января 1942 г. по 25 января 1945 г., т.е. по день начала первой пешеходной эвакуации заключенных из Штуттгофа в направлении Лемборка.

Раздел IV посвящен обсуждению организации подлагерей и больших внешних команд Штуттгофа с сентября 1939 г. по январь 1945 г.

Раздел V представляет организацию концлагеря Штуттгоф с 25 января 1945 г. по день освобождения лагеря Советской Армией 9 мая 1945 г. В этом разделе представлены также отдельные этапы эвакуации заключенных из Штуттгофа и существующих еще в январе 1945 г. его подлагерей.

Перевела *Ивона Радомска*